

Grundlagsutskottet

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2023

INLEDNING

Remiss

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2023 (B 15/2024 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för betänkande och till utrikesutskottet, finansutskottet, revisionsutskottet, förvaltningsutskottet, lagutskottet, kommunikationsutskottet, jord- och skogsbruksutskottet, försvarsutskottet, kulturutskottet, social- och hälsovårdsutskottet, ekonomiutskottet, underrättelse-tillsynsutskottet, framtidsutskottet, arbetslivs- och jämställdhetsutskottet och miljöutskottet för utlåtande. Tidsfrist för utlåtandet: 11.12.2024.

Utlåtanden

Följande utlåtanden har lämnats i ärendet:

- kulturutskottet KuUU 9/2024 rd
- social- och hälsovårdsutskottet ShUU 9/2024 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- riksdagens justitieombudsman Petri Jääskeläinen, riksdagens justitieombudsmans kansli
- biträdande justitieombudsman Maija Sakslin, riksdagens justitieombudsmans kansli
- biträdande justitieombudsman Mikko Sarja, riksdagens justitieombudsmans kansli.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

(1) Enligt 109 § 2 mom. i grundlagen ger riksdagens justitieombudsman årligen till riksdagen en berättelse om sin verksamhet samt om rättskipningens tillstånd och om de brister i lagstiftningen som justitieombudsmannen har observerat. Justitieombudsmannens berättelse för 2023 lämnades till riksdagen i juni 2024. Berättelsen remitterades till grundlagsutskottet i september samma år. De övriga fackutskotten gavs tillfälle att yttra sig i ärendet senast den 11 december 2024.

(2) Kulturutskottet lämnade grundlagsutskottet ett utlåtande (KuUU 9/2024 rd) där man fäste uppmärksamhet vid bland annat tryggheten i lärmiljön samt stödet för lärande och skolgång. Social- och hälsovårdsutskottet granskar i sitt utlåtande (ShUU 9/2024 rd) särskilt frågor som gäller utkomststöd samt klientens och patientens självbestämmanderätt.

Betänkande GrUB 1/2025 rd

(3) I enlighet med väletablerad praxis har grundlagsutskottet i behandlingen av berättelser från justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman vanligen inte särskilt tagit ställning till de högsta laglighetsövervakarnas enskilda avgöranden eller ställningstaganden (se t.ex. GrUB 7/2023 rd, stycke 2, GrUB 11/2021 rd, stycke 13 och de betänkanden som det hänvisas till där: GrUB 16/2020 rd, GrUB 5/2018 rd, GrUB 1/2017 rd, GrUB 3/2016 rd och GrUB 8/2015 rd). Utskottet har betonat laglighetskontrollens oberoende och har således inte heller konstitutionellt ansett det vara helt korrekt att riksdagens fackutskott i sina utlåtanden till grundlagsutskottet behandlar enskilda klagomålsavgöranden (GrUB 16/2021 rd, stycke 18).

(4) Grundlagsutskottet inskräpper dessutom, precis som tidigare, att utskottets uppgifter läggs fast i 74 § i grundlagen och andra grundlagsbestämmelser och att utskottet inte tar upp enskilda medborgares skrivelser till utskottet, om exempelvis laglighetsövervakarnas klagomålsavgöranden, till behandling (PeVP 13/2019 vp, § 10, se även PeVP 95/2018 vp, § 14). Enskilda medborgares begäranden om undersökning och omprövning eller klagomål och andra liknande skrivelser till utskottet som gäller riksdagens justitieombudsmans verksamhet föranleder alltså inga åtgärder i utskottet. Grundlagsutskottet är inte besvärinstans i fråga om justitieombudsmannens klagomålsavgöranden.

Berättelsens huvudsakliga innehåll

(5) Berättelsen från riksdagens justitieombudsman innehåller inlägg av justitieombudsmannen och de biträdande justitieombudsmännen, en allmän översikt över justitieombudsmannainstitutionen under året samt avsnitt om dels tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, dels laglighetskontrollen inom olika sektorer. Berättelsen ger en överskådlig bild av justitieombudsmannens verksamhet och problemen inom laglighetskontrollen.

Justitieombudsmannens verksamhet i siffror

(6) Under året inkom 7 124 klagomål. Antalet klagomål har ökat med över 500 sedan 2022 och är bara drygt 600 färre än toppåret 2021 som orsakades av coronapandemin. Under 2023 avgjordes 6 876 klagomål. Trots det stora antalet klagomål har målet med en behandlingstid på högst ett år uppnåtts i slutet av året.

(7) Justitieombudsmannen avgjorde 39 egna initiativ. Av klagomålen och initiativen resulterade omkring 13 procent i åtgärder från justitieombudsmannens sida. Under året utfördes 83 inspektioner.

Inlägg av justitieombudsmannen och de biträdande justitieombudsmännen

(8) Justitieombudsman Jämskeläinen behandlar i sitt inlägg justitieombudsmannens egna initiativ, som vid sidan av behandlingen av klagomål och inspektionsverksamheten är justitieombudsmannens tredje form av laglighetsövervakning. Initiativen baserar sig på justitieombudsmannens egna iakttagelser om ärenden där det finns anledning att misstänka lagstridigt förfarande eller brister i tillgodoseendet av rättsskyddet eller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Antalet egna initiativ är inte stort, årligen färre än 100, men initiativen

Betänkande GrUB 1/2025 rd

har en större betydelse än deras kvantitet. Enligt justitieombudsmannen vore det mycket motiverat att öka antalet egna initiativ från justitieombudsmannen, men på grund av det stora antalet klagomål finns det endast begränsade möjligheter till detta.

(9) Biträdande justitieombudsman Maija Sakslin granskar i sitt inlägg justitieombudsmannens tillsyn över hälso- och sjukvården. På basis av antalet inkomna klagomål har hälso- och sjukvården under flera år varit en av de största sakområdena inom justitieombudsmannens laglighetskontroll. Justitieombudsmannen övervakar särskilt hur patientens självbestämmanderätt och integritetsskydd tillgodoses, patienternas förhållanden och bemötande samt tillgodoseendet av deras grundläggande fri- och rättigheter även genom att utreda hur patienterna får råd, hur de informeras om sina rättigheter och hur deras anhöriga och närstående tas i beaktande, lokalernas funktion och ändamålsenlighet samt deras användningsgrad och eventuell överbelastning, personalresurser och vårdpersonalens närvaro.

(10) Biträdande justitieombudsman Mikko Sarja behandlar i sitt inlägg begreppet offentligt uppdrag, som avgränsar justitieombudsmannens övervakningsbehörighet, och dess förhållande till grundlagens bestämmelser om överföring av offentliga förvaltningsuppgifter på andra än myndigheter. Begreppet har inte definierats i lag, utan det får sitt innehåll genom justitieombudsmannens tolkningar. Begreppet offentlig förvaltningsuppgift, som funnits i grundlagen sedan år 2000, får i sin tur innehåll särskilt genom lagberedningen och grundlagsutskottets tolkningar. Enligt biträdande justitieombudsmannen är det vid lagberedningen och stiftandet av lagar viktigt att identifiera, bedöma och anvisa offentliga förvaltningsuppgifter — och vid behov offentliga uppdrag.

(11) Grundlagsutskottet anser att de frågor som tas upp i berättelsen är viktiga.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner ett ställningstagande med anledning av berättelse B 15/2024 rd.

Utskottets förslag till ställningstagande

Riksdagen har ingenting att anmärka med anledning av berättelsen.

Betänkande GrUB 1/2025 rd

Helsingfors 12.3.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
vice ordförande Vilhelm Junnila saf
medlem Fatim Diarra gröna
medlem Petri Honkonen cent
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Atte Kaleva saml
medlem Kimmo Kiljunen sd
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Jarmo Lindberg saml
medlem Mats Löfström sv
medlem Mira Nieminen saf
medlem Johanna Ojala-Niemelä sd
medlem Karoliina Partanen saml
medlem Onni Rostila saf
medlem Ville Skinnari sd
medlem Johannes Yrttiaho vänst
ersättare Jani Mäkelä saf.

Sekreterare var

utskottsråd Johannes Heikkonen.